

Zvona su pravljena u Jesenicama u Sloveniji iz ruhrske mase, a glas im je ugodan kao da su brončana, pa je stoga građanstvo s njima zadovoljno. Posvetio ih je biskup Dr. J. Marušić dne 22. rujna 1924.

I u novije se vrijeme biskupski Ordinarijat višeput obraćao na pokrajinsku upravu u Zagrebu i na ministarstvo vjera u Beogradu s molbom, da doznače pripomoć za uzdržavanje i za najnužnije popravke katedralne crkve. God: 1922. kao i g. 1925. i 1926. bila je biskupova molba uvažena, te je doznačena ukupna novčana pripomoć od 14.550 Din., koja će se sada upotrijebiti za popravak orgulja.

Orgulje su bile restaurirane za kapelnika senjskoga, znamenitoga glazbenika Förstera. Pošto orgulje nakon dugoga vremena trebaju temeljitoga popravka, to se sada radi oko njihove restauracije, koja će prema izrađenom proračunu stajati preko 30.000 Din. Ovaj će se trošak namiriti spomenutom svotom od 14.550 Din., te darom Msgr. M. D. Krmpotića, apostolskoga protonotara i hrvatskoga župnika u Kansas City, u sjevernoj Americi, koji je prigodom voga boravka u Senju u mjesecu srpnju 1927. velikodušno poklonio 16.000 Din. za potrebe senjske stolne crkve.

Kako se razabire iz ovoga prikaza, biskup i stolni kaptol staraju se da katedralnu crkvu u Senju uzdrže u što boljem stanju, dok na umjetničku vrijednost crkve prema osnovi izrađenoj od arhitekta Vancaša ne mogu zasad ni misliti, jer bi ta restauracija progutala ogromnu novčanu svotu, koje danas nije moguće od nikuda namaknuti.

U Senju, dne 3. ožupka 1928.

Biskupski Ordinarijat.

Gradiva za život i rad o. Petra Filipovića.

Dr Božitković fra Juraj.

(Nastavak.)

III.

O. Petar Filipović je suviše zasnovatelj sinjskog arhiva. On je napisao u tu svrhu: »Archivum conventus olim sancti Petri Ramae in Bosna nunc autem sanctae Mariae in coelum assumptae Signii in Dalmatia MDCCCLVI.« Ovaj rukopis nalazi se u sinjskom samostanskom arhivu. Formata je 44 × 32 cm. U prvom dijelu opisuje prvu povijest sinjskog samostana, što je sam svojim očima vidio i doživio i što je od starijih čuo. Ta je povijest hrvatskim jezikom napisana. Jezik je pučki i lijep. Natpis ove povijesti glasi: »Pismasaraniste

illiti Pisnicza od pocetka manastira Ramskoga u Bosni, prinescegnja onni fratara u Sign, gniova u Signiu naseglegnja, i nevogliaa, koje podnesosce i u Bosni, i u Dalmaczii. Spisano od fra Petra Filipovichia es diffinitura godiscta Gospodinova 1756.« f. 4½.

U opisu sinjskog samostana veli (f. 1.): »Ima dvi stotine i pedeset i seest godina, da je postala na svitu ova obitelj davno u Bosni Ramaska, a sad u Dalmaczii Signska, i u sve ovo vrime nasci starij nisunam ostavili nikakvu u pismu uspomenu, ni od gniova stagnja u Bosni, ni od gniova prinescegnja u Dalmaczii, ni u Signiu naseglegnja... zato buduci ja nikà od prossastih fratara cuo, a nikà u cetardeset i tri godine, to jest od godiscta 1713. kogasam dossao u manastir josc svetoga Frane, tja dò godiscta sadagniega mojim ocima vidio, hotiosam sva spisat, za ostavit dossastim uspomenu od pocetka nascii stàrii, od nevogliaa, koje podnesosce, i od onnih prosvitglegnja, koja ucinisce itd.«

Opisuje samostan u Rami sagrađen »godiscta 1500..., u komu pribivasce 187. godina (f. 1).« »Znam rechi, da ovi manastir gorii u Rami tri puta, i to sve ublizu (f. 1). Drugii put izgorii godiscta 1682 (f. 1).« Treći put 1687, kad »Stojan Jancovich serdar Kotor-skii, vridni i rabrenii vojnik..., skupi vojsku i ulize u Bosnu robechi Livno, Duvno, i druga mista tja do Rame, i buduchi unissao u Ramu (f. 2).« Fràtri ne smjedoše sada ostati, jer »bi Turczii rekli, dasu onni vojsku naveli, i Tursku zemgliu porobili, i tako sc'gnim u Dalmaciu pogiosce (f. 2).«

»... Megiuto sagrađisce pod Signiem, od burgnie strane grada jednu kuchiu u ziid klacni i blizu gnje czarquu, koju pokrisce scimlom, a kuchiu scevarom, i u gnioj celle z' daskam prigradisce, pak iz Splita u Sign prigosce, i onde pribivasce tja do rata Sign-skoga: I ovo misto zvaseese manastir svetoga Frane, u komusam i ja pria istoga rata ditiesczom pribivao (f. 3).«

»Go. 1698 fra Pavao Vuscovich cini doch nikoga prota Andriu Ruspini iz Bergama i dadde od temeglia ruku ovoj czarqui i ovomu manastiru, ghdi sad pod Kamickom pribivamo« etc. (f. 2).

»G. 1698 upetak na 10 miseca octobra, na svrhi ratta Beckoga. Seraschier Mustaj passa, zvani Daltaban, doge s trideset igliada vojske u Cettinu (f. 2).«

Lijepo opisuje opsadu Sinja 1715. (f. 2^b.) i parnicu radi crkve na Pojišanim u Splitu (f. 2^b.).

Na f. 12^a i ^b donosi kratki, ali sočni životopis svog milog i nezaboravnog učitelja fr. Jeronima Filipovića.

O. Petar Filipović napisa još prvu povijest Gospe Sinjske: »Descriptio miraculosae imaginis beatissimae virginis Mariae guae apud Fratres Minores in suburbio Sign singulari devofione a fidelibus tam incolis quam advenis summe colitur, ac veneratur MDCCLVII.

Razpisane.

Od cudnovate prilike blazene divicze Marie, kojase u varoscu Signskomu kod fratara bratje magnje obsluzegnja svetoga otcza

Franceska, osobito sctuje od fra Petra Filippovichia es Diffinitura spisano godiscta 1757.«

Format 44 × 32 cm f. 4½. Ovaj rukopis nalazi se u istoj arhivalnoj knjizi povijesti sinjskog samostana s protivne strane na kraju. On je tiskan u »Gospri Sinjskoj«. 1922. Br. 3. str. 38—40. Br. 4. str. 50—52. Br. 5. str. 72—74. Br. 6. str. 87—89.

Na prvoj strani donosi se razlog, zašto crkva Hristova već od početka štovaše svete slike (f. 1.). Potom nastavlja: »Nahodise po isti nacin i ovd i u varoscu signskomu u nascoj czarqui prilika Divice Marie nà postavu illitti nà karpi, samo od ghlave dò pojasa upenganu, po kojoj Bôgh jest mnogaa cudesu dillovao, i sveger dilluje... I nebuduchi od ovih dosada nikakva upisana uspomena, hotiosam ovde spisat i onna, kojasam cuo od starih, i onnaa, koja suse zà moga zivota dogodila (f. 1a).«

Opisujući Gospu Sinjsku, kaže po predaji starih, da je ona najprije stala »u czarqui izvan otara, i da nije bila u onom poscto-vagnju, u kojemu je sad (f. 1b).« Kada učini čudo fra Ivanu Mialjiću (f. 1b), ona se započe sve više i više častiti. Iz harnosti prama njoj isti »ucini uciniti u Mleczi oquiru od darveta pozlachienu, koja joj služi tja dò godiscta 1748 (f. 2a).« A »1748 s' nastojagniem otcza m. p. fra Jerolima (Filipovića), kogasam spomenuo u Pismosaranisctu, bih okovana u srebro u Mletczii, i potrosise oko dvi stotine cekina (f. 4a). Bi okrunena zlatnom krunom od presvjetloga, splitskoga nadbiskupa Cupillija (f. 4b).

O. Petar Filipović u ovoj povijesti Gospe Sinjske potresno i zorno opisuje tursku opsadu Sinja 1715. od 8.—14. kolovoza, te sramotni uzmak turske bujice zagovorom Sinjske Gospe (f. 2a). Nakon pobjede sinjana, kada bi poslije mnoga okapanja prenešena s tvrđave u franjevačku crkvu »fra Lovro Gliubusanin, i ucini pofalno govorenje od milosti nasce privelelike Odvitnicze (f. 3a).«

O. Petar Filipović u cvijetu mladosti napisu neka bogoslovna predavanja svog učitelja fr. Jeronima Filipovića. Ti se rukopisi nalaze u arhivu sinjskog samostana. Prvi glasi: »Tractatus secundus theologicus de sacro-sancto Trinitatis mysterio«.

Laborem eximium erga imperscrutabile arcanum sacro sanctae Trinitatis mysterium, in flore juventutis suae perfecit fr. Petrus Philippovich Ordinis min(or)um de obs(servantia) Prov(in)ciae Bosnae Argentinae indignus filius, sub disciplina R. P. Hieronymi Philippovich lectoris generalis, eiusdem Ordinis et Provinciae Sibirici, in con(ven)tu s. Laurentii Martyris MDCCXXV.

In fine huius libelli posui famosissimam quaest(ionem) de d(istin)ctio)ne formali, quam rescripsi ab eodem lectore (str. 323—438).

Format je ovog tvrdo vezanog rukopisa u koži 20 × 14 cm 322 str. Ovaj traktat savršu: »Anno D(omi)ni 1725 die 30 julij (str. 322).«

U prvoj raspravi nakon kratkog uvoda (str. 1.—2.) razlaže o božanskim osobama i njihovom proizlazenju uopće (str. 2.—96.). U prvom pitanju traži, može li se presv. Trojstvo u božanskim osobama naravnim razumom dokazati? Zaključuje: »Ne može se dokazati Trojstvo osobâ u Bogu naravnim razumom a priori, niti a posteriori, niti stvorenim umom bilo pozitivno bilo negativno (str. 2.).« Onda iznosi i rješava sve poteškoće protiv ovoga zaključka (str. 4.—12.). Drugo pita, ima li više osoba u Bogu (str. 12.—26.)? Odgovara i zaključuje s pomoću objave: »Datur in Deo vera, et realis Trinitas personarum illaesa ejus naturae unitate (str. 14.).« Potom pobija nazore Židova, Arijanaca i Sabelijanaca, koji ovu objavljenu istinu niječe. U trećem i četvrtom pitanju pretresa i sudi neke izreke o presv. Trojstvu, da li se mogu naučavati (str. 26.—38.). Peto pita, da li i koliko ima proizlazenja u Bogu (str. 38.—59.)? Odgovara sa dva zaključka. Prvi: »Dantur in Divinis verae et reales processiones (de fide str. 39.).« Drugi: »In Divinis tantum sunt duae processiones, una per intellectum et altera per voluntatem. Est etiam de fide (str. 47.).« Na svrhi sve poteškoće, koje se dižu protiv ovima dvama zaključcima (str. 50.—59.), dokazujući da ne može biti u Bogu više od ove dvije procesije, pošto u njemu je um i volja, koji u istomu sačinjavaju stvarno jednu bit. Šesto pita, da li »processio Verbi Divini sit intellectio, aut dictio, et processio Spiritus sancti sit amor, aut spiratio (str. 59.—71.)?« Odgovara: »Verbi Divini generatio non est formaliter intellectio essentialis, sed dictio; sic et processio Spiritus sancti non est amor essentialis, sed spiratio activa (str. 62.).« Iz ovoga se očito vidi, da o. Petar Filipović, kao i njegov veliki i vrijedni učitelj slijedi Duns-Skotovu nauku. Sedmo pita, koja je razlika između proizlazenja Sina i Duha svetoga (str. 73.—96.)? Dokazuje u prvom zaključku: »Spiritus sanctus procedit per voluntatem libere libertate essentiali, licet ne(cessa)rio, necessitate exercitii, et specificationis. Est Doctoris (Duns-Scoti) pluribus in locis, cum pluribus suis discipulis, et plurium aliorum contra Thomistas (str. 77.).« U drugom: »Ideo Verbum dicitur Filius, et eius processio generatio, quia est per intellectum, et naturaliter. Et ideo Spiritus sanctus non dicitur Filius, nec eius processio generatio, quia est per voluntatem et libera (str. 89.).«

U drugom traktatu radi o božanskim odnošajima (str. 97.—194.). Prvo pita, da li u Bogu ima više stvarnih odnošaja (str. 97.—102.)? Nakon dugog raspravljanja izvodi slijedeći zaključak: »Dantur in Deo relationes reales originis scilicet Paternitas, Filiatio, Spiratio activa et passiva.« Dokazuje, da je ovo najopćentija nauka između bogoslova proti Ariju i Gilbertu Poretanskomu, »qui tenent

⁵³ Naz. dj. str. 2.: »Trinitas Personarum in Divinis nequit probavi ratione naturali a priori, neque a posteriori, sive positive sive negative ab intellectu creato.«

dixisse illas reales et extrinsecas Deo; et Guilelmum Parisiensem, qui putavit eas esse rationis (str. 97.)«. Drugo istražuje, da li »spiratio activa« stvarno se razlikuje »ab utraque generatione (str. 102.—112.)?« Odgovara: »Spiratio activa non distinguitur realiter ab utraque generatione activa scilicet et passiva. Est communior inter Scotistas (str. 103.)«. Treće pita, da li »relationes originis dicant perfectionem (str. 112.—145.)?« Poslije dugog prosuđivanja iznosi ovaj zaključak: »Relationes originis formaliter sumptae sunt, sunt entia non quanta, neque dicunt perfectionem aut imperfectionem (str. 113.)«. Da potpuno obrani ovo svoje skotistično stanovište, mnogo se trudi, te puno prigovora rješava (str. 122.—145.). Četvrto pita, da li u Bogu »praeter relationes originis sint aliae relationes reales (str. 146.—157.)?« Odgovara: »Relationes identitatis, similitudinis, et aequalitatis inter divinas personas, sunt reales. Est Doct. (Duns-Scoti) in 1. (Sent.) q. 31. q. un(ica) contra Tho(mis)tas (str. 146.). Peto pita: »An praeter subsistentias relativas detur in Deo subsistentia absoluta (str. 157.—166.)?« Zaključuje: »Ipsa Divina ut formaliter distincta personarum propositio habet subsistentiam absolutam (str. 158.)«. Šesto ispituje: »Kojim se odnošajima najprije sačinjavaju božanske osobe (str. 166.—180.)?« Da ovo pitanje riješi, stvara tri zaključka: »1. Božanske se osobe ne sačinjavaju, niti razlučuju samim sobom (str. 167.). 2. Mišljenje, koje tvrdi, da se božanske osobe sačinjavaju po posvemašnjim svojstvima (per proprietates absolutas), vrlo je vjerojatno, nipošto nesmotreno, ili blizu zabludi. Ovo je nauka mnogih Skotista, koju uzimlju iz Skota 1. (Sent.) d. 2. p. 1. (str. 169.). 3. Vjerojatno je, da odnošaji postajanja (relationes originis) sačinjavaju i formalno razlučuju božanske osobe. Ovo je gotovo najopćenitija nauka u jednoj i drugoj školi (str. 176.)«. Sedmo traži: »Da li ima u Bogu osim posvemašnje opstojnosti božanske biti tri odnose opstojnosti (str. 181.—189.)?« Jednostavno zaključuje: »Osim posvemašnje opstojnosti božanske biti božanske osobe nemaju drugih posebnih opstojnosti (str. 181.)«. U osmom pitanju uči, kao i ostali bogoslovci, da ima pet Božjih saznanja (str. 190.—194.).⁵⁴

Na 17. ožujka 1724. počimlje pisanje trećeg raspravljanja o božanskim osobama napose (str. 190.—322.).⁵⁵

U prvom pitanju dokazuje, da je Otac početak »prout principium sumitur notionaliter et principaliter (str. 197.)«. Ova nauka tvrdi, da je opća i de fide. Drugo uči, da »ratio Ingeniti prout dicit negationem cuiuscumque productionis est vera proprietas Patris, non tamen est eius constitutiva. Est communis (str. 199.)«. U dru-

⁵⁴ Naz. dj., str. 191.: »Quinque sunt notiones in divinis innascibilitas, paternitas, filiatio, spiratio activa et spiratio passiva.. Est communissima theologorum (str. 191.)«.

⁵⁵ Naz. dj., str. 190.: »Incipit die 17 martii 1724. Disputatio tertia. De divinis personis in particulari«.

gom istražuje, da li Otac bi bio savršeno blažen, prije nego bi porodio Sina (str. 205.—228.)? Nakon dugog raspredanja stvara ovi zaključak: »Pater improprie acceptus est perfecte beatus antequam generet Filium denotante iis antequam prioritatem originis improprium. Et similiter Pater aeternus proprie acceptus est perfecte beatus antequam generet Filium denotante iis antequam prioritatem originis propriam (str. 206.)«.

U trećem traži, što se dolikuje drugoj, božanskoj osobi (str. 229.—237.)? Zaključuje, da je »nauka vjere, da se ova imena: Sin, Riječ i Slika dolikuju proprie drugoj osobi presv. Trojstva (str. 232.)«. »Ime se pak Mudrosti kaže zaista o Sinu, ali »non proprie, bene vero appropriate. Est communis (str. 236.)«. U četvrtom pita, da li je božanstvena bit »terminus formalis generationis in Filio (str. 237.—245.)«. Tokom raspravljanja zaključuje: »Terminus formalis divinae generationis non est filiatio, sed essentia: Cum quo stat quod essentia divina nec generet neque generetur (str. 238.)«. U petom ište, da li se Sin rađa iz supstancije Očeve (str. 246.—250.)? Odgovara: »Sin se porađa iz supstancije Očeve, koja se ima kao oblik«. Što se tiče prvoga dijela, kaže, da je nauka vjere; drugoga, da je gotovo opća nauka: 1. Sent. d. 5. q. 2. (str. 246.). U šestom pita, da li se proizvodi božanska Riječ iz poznanja mogućih stvorova (str. 251.—264.)? Odgovara braneći skotističnu nauku protivu tomistima: »Božanska se Riječ ne proizvodi iz poznanja mogućih stvorenja (str. 252.)«. U sedmom ispituje, da li se božanska Riječ proizvodi iz poznanja »notionaliter (str. 265.—272.)«. Brani slijedeći zaključak protivu Mastrius-u i mnogim skotistima: »Božanska Riječ ne proističe iz poznanja saznanja (notionum) ili osobâ (str. 265.)«. U osmom tvrdi proti rastavljenim Grcima od katoličke crkve, da Duh sveti proishodi od Oca i Sina (str. 277.). Pa da i Duh sveti ne bi proishodio od Sina, što je nemoguće ustvrditi, ipak on bi se stvarno razlučivao i razlikovao svojom osobnošću od njega (str. 286.—304.). Otac i Sin »spirant« Duha svetoga jednom voljom (str. 304.—312.). Ob ovom raspravlja u devetom i desetom pitanju. U jedanaestomu dokazuje, da su božanske osobe jedna u drugoj »per circumincessionem et quidem adequate tam secundum essentiam quam secundum personalitates (str. 312.—318.)«.

Najposljednje pokazuje, da su samo dvije božanske osobe, Sin i Duh sveti bile poslone (str. 318.—322.).

O. Petar Filipović svrši ovaj traktat »1725., dne 30. srpnja (str. 322.)«. U istom svesku veli, da je doslovno prepisao jednu raspravu o. Jeronima Filipovića, koja glasi: »Disputatio secunda. De divinis attributis et modis intrinsecis (str. 323.—437.)«. O njoj će biti govora u drugoj radnji, kada budem pisao o. Jeronimu Filipoviću.